

tudati, tevékenységi formák egyidejű jelentkezését is. Közülük is kiemelkedik a hazáért való felelősség tudatának — különösen az 1703—1705 közötti évekre eső — erősödése, valamint egyes társadalmi csoportosulások friss, csakis a Rákóczi-mozgalmat jellemző hangja.

Utóbbin elsősorban egyes köznemesi megnyilatkozásokat értünk, akik, mint Platthy Sándor, Bulyovszky Dániel, Spáczay Gábor és mások, műveltségüknek és természetesen érdekeiknek is megfelelően az extenzív rendi elképzelésekhez képest a hazai központosító és reformáló elképzelések lelkes és képzett követelőivé váltak. Szerepükről, befolyásukról saját írásaik mellett számos, még kinyomozatlan adatot említ Csécsi János alapvetően fontos naplója a szécsényi országgyűléssel kapcsolatban.

A politikai, társadalmi eltérések még inkább megmutatkoznak a naplóíró személyek magatartási különbségeiben. Itt bomlik ki a kötetek címébe foglalt tükör kifejezés teljes szimbolikája. Magatartásaiban, vélekedéseiben, magamentésében vagy önvádjában minden emlékiró, akarva-akaratlanul, kitérülköt és még a legtárgyilagóssabb közléstípusú írásában is megmutat valamit énjéből. A naplóírók, bármennyire közös is témájuk, csak egyedi megközelítésben tárgyalhatják az eseményeket. A szubjektum tükröző szerepéből következő fénytörések ennek során külön tanulmányt érdemlő módon érvényesülnek.

A számító főúrtól a magabiztos és kegyetlen hadvezérig, az élet legapróbb jelenségeire is rácsodálkozó francia utazótól a félelmek között vergődő erdélyi köznemesig sorakoznak és vallanak magukról győzők és legyőzöttek, igazságuk tudatos védelmezői és a viszonyaik által nagyon is meghatározottak.

Ha mindehhez hozzávesszük az irodalmi élményt, hogy a naplókban, emlékiratokban rejlő esztétikai motívumok szintén feldolgozásra váró újdonságok, méltán állapíthatjuk meg, hogy a Rákóczi Tükör a Magyar Századok talán eddigi legsikerültebb kiadványa. (*Szépirodalmi*, 1973.)

NAGY JÓZSEF ZSIGMOND

